

¹⁹ In het ex. UBvU 05539.- is dit *Verslag van het voor-gevallene tusschen de (...) Synode der Hervormde Kerk (...) en het maandwerk: Boekzaal (...)*, d.d. 31 okt. 1850, gebonden achter de aflevering van okt. 1850.

²⁰ *Kerkelijk nieuwsblad behoorende bij de Boekzaal der Geleerde Wereld en Tijdschrift voor de Protestantse kerken in het Koninkrijk der Nederlanden 1857-1862*. Zie daarover: het door J.J. van Toorenenbergen als 'Hoofd-Redacteur' ondertekende 'Berigt' in: *Boekzaal (BZ)* 1856 II, 601-604 en het 'Berigt' in *BZ* 1862 II, 758.

²¹ De rubriek 'ondertitel' in *BNPP* (II, no. 317) wekt – ten onrechte! – de indruk dat de ondertitel *Evangelisch (...) kerken* pas in 1878 is ingegaan; in *BNPPD* is dit verbeterd.

²² In de volgende delen zijn de categorieën in bepaalde gevallen licht gewijzigd. In *BNPP* II betekent categorie II: 'cultuur en recreatie'; in *BNPP* III staat categorie II voor: 'cultuur, recreatie en jeugdbladen'.

Toen de Hervormde Kerk in de jaren veertig van de negentiende eeuw steeds meer zelf de touwtjes in handen kreeg en er, in samenhang daarmee, een kerkelijke pers begon te ontstaan, was het afgelopen met de bevoorrechte positie van de *Boekzaal*. In 1850 besloot de hervormde synode met ingang van 1851 het *Godsdienstig weekblad en kerkelijke courant* als officieel orgaan te gebruiken. Een heftig protest van de eigenaar van de *Boekzaal*, dat onder de titel *Verslag van het voorgevallene* eind 1850 verscheen, baatte weinig.¹⁹ De aanstelling per 1 januari 1851 van een hoofdredacteur, J.J. van Toorenenbergen, die de kleurloze berichtgeving in het niet-kerkelijke deel van de *Boekzaal* in confessionele richting omhoog, hielp evenmin veel. Ook een poging om de trage berichtgeving van het maandblad te compenseren door het uitbrengen van een *Kerkelijk nieuwsblad*, dat in de tussenliggende weken uitkwam, baatte niet. Het weekblad, dat 8 januari 1857 van start ging, werd eind 1862 weer gestaakt.²⁰ Eind 1863 viel ook voor de *Boekzaal* het doek. Met ingang van 1864 werd het maandblad bij een andere uitgever onder een andere redactie voortgezet als *Stemmen voor waarheid en vrede. Evangelisch tijdschrift voor de Protestantsche kerken* (SWV).²¹ Om trouwe klanten van weleer te paaien bevatte het titelblad tussen haakjes de mededeling '*Nieuwe Serie van de Boekzaal*'.

Kijken we nu naar de beschrijving van de *Boekzaal* in *BNPP* I (no. 73). Als titel wordt opgegeven: *Boekzaal der Geleerde Wereld of Tijdschrift voor Letterkundigen*. Bij 'ondertitel' vallen drie onjuistheden op. In de eerste plaats het jaartal: volgens *BNPP* veranderde de ondertitel pas in 1817 in plaats van 1816. Het belang van het goede jaartal wordt meteen duidelijk als men beseft dat de ministeriële dispositie afkwam juist twee dagen voordat de eerste algemene synode van de Hervormde Kerk zou worden geopend. Nog vóór deze synode van verreweg de grootste kerk in de Noordelijke Nederlanden iets had kunnen zeggen, was haar publicatiekanaal dankzij onderhandelingen van ambtenaar J.D. Janssen met de uitgever al precies vastgelegd! Verder wordt een spelfout gemaakt: Koninkrijk, in plaats van het woord dat tot het einde van het tijdschrift in 1863 op de titel prijkte: Koninkrijk. Voor het oog scheelt die ene letter weinig, maar voor het 'oog' van de zoekfunctie die bij digitaal materiaal wordt gebruikt is dit een wereld van verschil! De derde onjuistheid is, dat niet wordt aangegeven dat de tweede helft van de titel – *of Tijdschrift voor Letterkundigen* – na de ministeriële dispositie verviel. Nu wekt *BNPP* de indruk dat het blad tot en met 1863 de volle opgegeven titel heeft gevoerd.

Volgens *BNPP* behoort het maandblad tot de categorieën II/III. In *BNPP* I betekent dit: 'cultuur, recreatie en sociale zorg'/'kerkelijk en godsdienstig leven'.²² De beschrijver heeft zich bij de indeling bij